

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

VŨ THỊ TRÂM

**ĐẶC ĐIỂM TRUYỆN VỀ LOÀI VẬT
CỦA NGUYỄN NHẬT ÁNH**

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Thái Nguyên – 2017

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

VŨ THỊ TRÂM

ĐẶC ĐIỂM TRUYỆN VỀ LOÀI VẬT
CỦA NGUYỄN NHẬT ÁNH

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 60 22 01 21

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: TS. Nguyễn Thị Thanh Ngân

Thái Nguyên – 2017

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu trích dẫn đều có nguồn gốc rõ ràng. Các kết quả nghiên cứu trong luận văn đều trung thực và chưa từng được công bố ở bất kỳ công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2017

Tác giả luận văn

Vũ Thị Trâm

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành luận văn thạc sĩ này, tác giả xin trân trọng cảm ơn Ban Giám hiệu, Khoa Sau đại học, Khoa Văn – Xã hội, Trường Đại học Khoa học – Đại học Thái Nguyên và các Thầy, Cô giáo đã trực tiếp giảng dạy, giúp đỡ trong suốt quá trình học tập.

Đặc biệt, tác giả xin được bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới giảng viên hướng dẫn TS. Nguyễn Thị Thanh Ngân đã luôn tận tình hướng dẫn, chỉ bảo trong suốt thời gian tác giả nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Cuối cùng, xin gửi lời cảm ơn đến gia đình, người thân, bạn bè đã giúp đỡ, động viên, tạo điều kiện để tác giả hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2017

Tác giả luận văn

Vũ Thị Trâm

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
1. Tính cấp thiết của đề tài.....	1
2. Tổng quan vấn đề nghiên cứu	2
3. Đối tượng và mục tiêu nghiên cứu	7
4. Nhiệm vụ và phương pháp nghiên cứu	8
5. Phạm vi nghiên cứu	8
6. Đóng góp của luận văn.....	9
7. Cấu trúc của luận văn	9
Chương 1 : KHÁI QUÁT TRUYỆN VỀ LOÀI VẬT VÀ SÁNG TÁC CỦA NHÀ VĂN NGUYỄN NHẬT ÁNH.....	10
1.1. Vài nét về truyện về loài vật ở Việt Nam.....	10
1.1.1. Những thành tựu nổi bật.....	10
1.1.2. Đặc điểm truyện về loài vật.....	12
1.2. Truyện loài vật trong sáng tác của Nguyễn Nhật Ánh	18
1.2.1. Sơ lược về tác giả Nguyễn Nhật Ánh.....	18
1.2.2. Vài nét truyện về loài vật của Nguyễn Nhật Ánh	20
Tiểu kết chương 1	24
Chương 2: TỪ QUAN ĐIỂM SÁNG TÁC ĐẾN NỘI DUNG TRUYỆN VỀ LOÀI VẬT CỦA NGUYỄN NHẬT ÁNH.....	25
2.1. Hướng đến đối tượng độc giả đa dạng	25
2.1.1. Truyện cho “trẻ con”	25
2.1.2. Truyện “cho những người đã từng là trẻ con”	31
2.2. Làm sống lại thế giới trẻ thơ.....	35
2.1.1. Tái hiện những trò nghịch ngợm	35
2.1.2. Khơi gợi những tình cảm phong phú.....	39
2.3. Ẩn chứa những bài học cuộc sống giản dị, sâu sắc	46
2.3.1. Bài học ứng xử với tự nhiên	46
2.3.2. Bài học ứng xử với con người	55

Tiểu kết chương 2	59
Chương 3: PHƯƠNG THỨC XÂY DỰNG NHÂN VẬT, NGÔN NGỮ, GIỌNG ĐIỆU TRONG TRUYỆN VỀ LOÀI VẬT CỦA NGUYỄN NHẬT ÁNH	60
3.1. Phương thức xây dựng nhân vật.....	60
3.1.1. <i>Chân dung nhân vật được miêu tả rõ nét</i>	60
3.1.2. <i>Tâm lý nhân vật được khắc họa sâu sắc</i>	67
3.2. Ngôn ngữ truyện.....	73
3.2.1. Ngôn ngữ người kể chuyện	73
3.2.2. <i>Ngôn ngữ nhân vật</i>	80
3.3. Giọng điệu	86
3.3.1. <i>Giọng điệu hài hước, dí dỏm</i>	86
3.3.2. <i>Giọng điệu triết lí, chiêm nghiệm</i>	91
Tiểu kết chương 3	96
KẾT LUẬN	98
TÀI LIỆU THAM KHẢO	100

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Trong những năm gần đây, truyện viết về loài vật nói riêng, truyện cho trẻ em nói chung trở thành vấn đề quan tâm của nhiều nhà nghiên cứu. Bởi từ sau năm 1975, đặc biệt từ thời kì Đổi mới và hội nhập, mảng sáng tác này đã ghi những thành tựu đáng kể, thực sự thu hút bạn đọc không chỉ bởi cách tiếp cận đời sống mà còn là sự đa dạng trong phong cách, trong giọng điệu. Cùng với truyện cho trẻ em, truyện loài vật thực hiện sứ mệnh cao cả hướng về những giá trị nhân bản, vừa bao quát được cuộc sống trẻ thơ, vừa sâu sắc với mỗi cuộc đời.

Trong số những nhà văn viết về loài vật, Nguyễn Nhật Ánh được tôn vinh như một hiện tượng văn học trẻ với các danh hiệu “hoàng tử bé trong thế giới tuổi thơ”, “nhà văn được yêu thích nhất trong 30 năm (1975-2005), “nhà văn có sách bán chạy nhất”... Truyện Nguyễn Nhật Ánh được độc giả nhỏ tuổi háo hức đón nhận, bởi nhà văn đã dựng lên một thế giới tuổi thơ phong phú, trong trẻo, gần gũi, đầy cảm xúc. Đọc Nguyễn Nhật Ánh, trẻ nhỏ tìm thấy cuộc sống của mình trên từng trang sách, người lớn cảm thấy hạnh phúc khi được trở về với thời thơ ấu, tâm hồn thư thái hơn sau những vật lộn mưu sinh.

Viết về loài vật, Nguyễn Nhật Ánh không chỉ hướng đến đối tượng độc giả là thiếu nhi, mà còn dành cho “những người đã từng là thiếu nhi”. Truyện của ông đưa người đọc đến với thế giới tuổi thơ hồn nhiên, trong trẻo, đồng thời hàm chứa trong đó những bài học cuộc sống sâu sắc, những triết lý giản dị về cuộc đời mà những người trưởng thành vô cùng thấm thía. Truyện của ông “*đã thực sự vượt thoát ra khỏi khuôn khổ câu chuyện của một chú cún, của những cô bé, cậu bé mới lớn để vươn tới những khía cạnh khác nhau của cuộc sống mỗi chúng ta*” [6,tr.241].

Tính đến thời điểm hiện tại, đã có rất nhiều bài viết khai thác tác phẩm của Nguyễn Nhật Ánh nói chung và những sáng tác về loài vật của ông nói riêng dưới ánh sáng của lý luận văn học. Tuy nhiên, các vấn đề liên quan đến nội dung và nghệ thuật truyện về loài vật của Nguyễn Nhật Ánh lại chưa được khai thác thỏa đáng và có hệ

thống. Vì vậy, chúng tôi cho rằng, đề tài “Đặc điểm truyện về loài vật của Nguyễn Nhật Ánh” nằm trong những đề tài thú vị và cấp thiết hiện nay.

2. Tổng quan vấn đề nghiên cứu

2.1. Những công trình đánh giá chung về Nguyễn Nhật Ánh

Là nhà văn có những đóng góp không nhỏ cho dòng văn học viết cho thiếu nhi, Nguyễn Nhật Ánh nhận được nhiều sự yêu mến, quan tâm của độc giả và các nhà phê bình. Đánh giá về Nguyễn Nhật Ánh, các tác giả khai thác vị trí của nhà văn trong nền văn học thiếu nhi.

Tác giả Nguyễn Thị Thanh Xuân trong bài viết *“Cho tôi xin một vé đi tuổi thơ - Đọc văn xuôi Nguyễn Nhật Ánh”* đăng trên báo Văn nghệ thành phố Hồ Chí Minh, số 237 (ra ngày 26/12/1996) đã nhận định giá trị làm nên thành công của truyện Nguyễn Nhật Ánh chính là thái độ vào cuộc của nhà văn cùng yếu tố *“cách kể, cách đối thoại đã vượt lên nội dung câu chuyện”* và *“ngôn ngữ văn chương chuẩn mực. Ở đó, ngôn ngữ trần thuật, ngôn ngữ đối thoại và văn tả cảnh thường thể hiện thành những mẫu câu ngắn, đơn giản mà vẫn biểu đạt được các sắc thái khác nhau.”* [33,tr.28].

Tác giả Vũ Ân Thy trong *“Nguyễn Nhật Ánh - người bạn thân mến của độc giả trẻ”* đăng trên báo Sài Gòn giải phóng (1997) cũng đề cao tác phẩm của nhà văn xứ Quảng *“có sức hấp dẫn lạ và mới”, “luôn gần gũi như truyện dân gian cổ tích, như ước mơ của tuổi thơ mà lại mang tính hấp dẫn hiện đại”* [29,tr.52].

Tác giả Vân Thanh trong *“Nguyễn Nhật Ánh nhà văn thân quý của tuổi thơ”* đăng trên Tạp chí Văn học số 6 - 1998 nhận định: *“Nguyễn Nhật Ánh thông qua sự sống dung dị và trẻ trung, giúp ta tiếp nhận được nhiều vấn đề: lí tưởng sống, tình bạn, tình yêu nam nữ, tình thầy trò, tình yêu quê hương”* [25]. Đặc biệt trong bài *“Văn học thiếu nhi Việt Nam với một lịch sử: từ Tô Hoài đến Nguyễn Nhật Ánh”*, tác giả đã đánh giá cao vị trí của nhà văn Nguyễn Nhật Ánh trong dòng văn học thiếu nhi: *“Nói về thành tựu văn học thiếu nhi trong Đổi mới và hội nhập, tôi nghĩ đến một hiện tượng đột xuất, đó là Nguyễn Nhật Ánh với hành trình sáng tác luôn gây được ấn tượng, nếu không nói là chấn động trong sự đón nhận của các thế hệ thiếu nhi hôm nay. Một ấn tượng, hoặc chấn động, có lẽ chỉ “Dé mèn” của Tô Hoài mới có thể sánh được.”* Cắt

nghĩa lí do vì sao Nguyễn Nhật Ánh chiếm được cảm tình của các em, người viết đưa ra các lí do cơ bản, đó là: nhà văn “hiều, và nắm rất kỹ, rất rõ cái thời của các em đang sống hôm nay”, “cách kể tự nhiên về những chuyện của đời thường không tẻ nhạt, có sức chứa những ý tưởng mới mẻ và những triết lí hồn nhiên, nhằm mở rộng sự sống của thế giới trẻ thơ, và gieo trồng những tình cảm đặc trưng cho bước chuyển từ trẻ con sang người lớn, từ gia đình ra xã hội” [6,tr.124].

Tác giả Lê Thị Bắc Lý trong cuốn “*Văn học thiếu nhi Việt Nam thời kì hội nhập*” (năm 2016) cũng nhắc tới Nguyễn Nhật Ánh với tư cách là một trong những “nhà văn giao thời của hai thế kỉ”, “là tác giả tiêu biểu nhất của văn học thiếu nhi Việt Nam những năm cuối thế kỉ XX” [19,tr.38]. Sang thế kỉ XXI, ngòi bút Nguyễn Nhật Ánh vẫn thể hiện sức sống bền bỉ của mình với nhiều tác phẩm hay trong đó có *Cho tôi xin một vé đi tuổi thơ*. Ở tác phẩm này “vẫn với lối viết dí dỏm kiểu *Kính vạn hoa*, *Tôi là Bê-tô* nhưng dấu ấn tâm trạng tác giả đã in đậm nét hơn, tâm trạng của con người càng đi xa tuổi thơ càng da diết nhớ về tuổi thơ” [19,tr.38].

Tác giả Lê Huy Bắc trong “*Nguyễn Nhật Ánh và truyện thiếu nhi*” khẳng định “Phải thừa nhận, ở thời điểm thực tại, viết truyện cho trẻ em (thiếu nhi) ở Việt Nam, chẳng ai sánh bằng Nguyễn Nhật Ánh”. Theo tác giả, ở nhà văn Nguyễn Nhật Ánh “hội đủ nhiều tố chất như trí tuệ, cảm xúc hồn nhiên, sự trải nghiệm cá nhân, trí tưởng tượng phong phú, phi thường và đặc biệt phải rất nhân ái thì mới có thể chinh phục người đọc” [6,tr.40].

Tác giả Văn Giá trong bài “*Nguyễn Nhật Ánh – Hiệp sĩ của tuổi thơ*” khẳng định nhà văn Nguyễn Nhật Ánh là người “viết nhiều và viết hay” cho thiếu nhi và “không chỉ thiếu nhi”. Người viết cho rằng “điểm đầu tiên tạo nên thành công trong tác phẩm Nguyễn Nhật Ánh là nhà văn miêu tả thế giới trẻ thơ như chính trẻ thơ chứ không phải ai khác” [6,tr.50]. Bên cạnh đó, để chinh phục bạn đọc mọi lứa tuổi, nhà văn đã “chủ động lựa chọn một lối viết dung dị, chân thực nhất”, “một người kể chuyện tin cậy từ đầu đến cuối” [6,tr.57].

Tác giả Lê Minh Quốc trong cuốn “*Nguyễn Nhật Ánh - hoàng tử bé trong thế giới tuổi thơ*” (năm 2013) đã khẳng định “vị trí đặc biệt” của nhà văn Nguyễn Nhật Ánh trong dòng văn học dành cho thiếu nhi và tuổi mới lớn đồng thời giải thích

nguyên nhân tạo ra “ma lực Nguyễn Nhật Ánh”. Đó là nhờ “cách viết phù hợp với tâm lí đối tượng bạn đọc”, “câu văn trong sáng như nó vốn có, như lời ăn tiếng nói ta tiếp nhận hàng ngày” [22,tr.52]. Các tác phẩm “kết hợp nhuần nhuyễn yếu tố giải trí và giáo dục” hướng trẻ thơ tới những giá trị nhân bản. “Yếu tố hóm hỉnh đóng vai trò quan trọng” [22,tr.54] thể hiện qua những câu thoại và tình huống gây cười. Viết về thế giới sinh động của tuổi mới lớn, nhà văn “đồng hành cùng với nhân vật, chứ không phải đứng ngoài quan sát” [22,tr.61] nên tạo được sự hứng thú, đồng tình của độc giả.

Cũng ở phương diện này, tác giả Thái Phan Vàng Anh với bài viết “*Nguyễn Nhật Ánh, người kể chuyện của thiếu nhi*” đăng trên *Tạp chí Non nước* (số 187 - 6/2013) đã góp thêm một cách nhìn cho việc nghiên cứu truyện Nguyễn Nhật Ánh ở góc độ nghệ thuật kể chuyện. Thái Phan Vàng Anh cho rằng dù không quá chú ý đến cách kể, đến kĩ thuật dựng truyện nhưng cái hấp dẫn, cái “duyên” của truyện Nguyễn Nhật Ánh chủ yếu nhờ vào “*sự hồn nhiên, tươi tắn ở ngôn ngữ, giọng điệu trần thuật*”, “*Sức hút của truyện Nguyễn Nhật Ánh còn nằm ở ngôn ngữ, giọng điệu trẻ thơ*”, “*truyện Nguyễn Nhật Ánh là những câu chuyện được kể với thứ ngôn ngữ lạ kì, dí dỏm nhưng không hề xa lạ, khó hiểu*” [1,tr.61]

Bên cạnh những bài viết mà chúng tôi đã điem qua ở trên, trong những năm gần đây có không ít tiểu luận, luận văn của sinh viên đại học, cao học chọn truyện Nguyễn Nhật Ánh làm đề tài nghiên cứu. Theo đó, sáng tác của Nguyễn Nhật Ánh được khai thác chủ yếu ở phương diện truyện viết cho thiếu nhi với các khía cạnh: nhân vật trẻ nhỏ, nhân vật tuổi mới lớn, đặc điểm truyện, hồi ức tuổi thơ, triết lý trẻ thơ, thế giới trẻ thơ, yếu tố huyền thoại...

Nhìn chung, các công trình này có nhiều điểm gặp gỡ nhận xét, đánh giá về Nguyễn Nhật Ánh, giúp chúng tôi có cái nhìn toàn diện hơn về các giá trị nội dung, nghệ thuật cũng như phong cách nhà văn. Tuy nhiên, đặt trong tổng thể, những vấn đề về truyện viết về loài vật của Nguyễn Nhật Ánh chưa được quan tâm một cách đích đáng.

2.2. Những công trình đánh giá sáng tác Nguyễn Nhật Ánh viết về loài vật

Kể từ sáng tác đầu tay là truyện dài *Trước vòng chung kết* (1985) đến nay, Nguyễn Nhật Ánh đã có 30 năm viết cho thiếu nhi. Trong suốt ba thập kỉ ấy, đề tài và